

ZAKAJ IN KAKO SE LAHKO INTEGRITETA TER Z NJO POVEZANE VSEBINE VKLJUČIJO V POUK

Primer vključevanja integritete v pouk obveznih in obveznih izbirnih predmetov

*Why and How Integrity and Related Topics Can Be Integrated into Classroom
Example of Integrity Integration into Core Curricula and Compulsory Elective Subjects*

► SLIKA 1: Citat iz knjige (Mackesy, 2020)

UVOD

Sodobni svet sprememb, potrošništva in globalizacije, v katerem se vse bolj kaže individualni duh namesto skupinskega/družbenega, žal največkrat ne deluje s ciljem in z željo 'biti prijazen'. A zato še toliko bolj nalaga vsem, ki vzgajamo in izobražujemo otroke in mladostnike, preizpraševanje, kako vzgajati in vzgojiti osebe z integriteto, ki bodo ustvarjale prav takšno družbo, v kateri živijo/bodo živele. Če svet res stoji na mladih, kot (pre)pogosto slišimo ali celo rečemo, bi moral biti najpomembnejši cilj izobraževanja vzgajati mladostnike z zdravim moralnim značajem in jih usposobiti za aktivno (so)delovanje v družbi. Demokratične skupnosti, v katerih živimo, namreč potrebujejo aktivne državljane, ki se bodo zavedali pomembnosti kulturne in

jezikovne raznolikosti in bodo opremljeni z novimi okvirji mišljenja (Camhy, 2021).

V pričujočem prispevku bomo razmišljali o tem, s kakšnimi cilji in z namenom je smiselno načrtno in sistematično vpeljevati pojem integritete v pouk in delo z učenci tako razrednega kot predmetnega pouka, da bi tako vzgajali in vzgojili aktivne državljane, ki bodo razmišljali samostojno in kritično, delovali etično ter jim bo mar za dobrobit ožje in širše družbe. Navedli bomo nekaj konkretnih primerov izvedbe učnih ur z že opravljeno refleksijo na Osnovni šoli Selnica ob Dravi, ki so potekale pri pouku domovinske in državljanske kulture in etike, izbirnem predmetu filozofija za otroke in v sodelovanju šolske knjižnice s predmetoma spoznavanje okolja in družba.

KAJ JE INTEGRITETA?

Po Zakonu o integriteti in preprečevanju korupcije (2010) je integriteta »pričakovano delovanje in odgovornost posameznikov in organizacij pri preprečevanju in odpravljanju tveganj, da bi bila oblast, funkcija, pooblastilo ali druga pristojnost za odločanje uporabljena v nasprotju z zakonom, s pravno dopustnimi cilji in z etičnimi kodeksi«.

Komisija za preprečevanje korupcije Republike Slovenije definira pojem integritete kot celovitost, skladnost, pristnost, poštenost, verodostojnost, osebo z integriteto pa kot tisto osebo, ki »govori to, kar misli, in dela to, kar govori, skladno z moralnimi normami in veljavnim pravom« (Kaj je integriteta?, 2020).

Razlago, da integriteta pomeni popolnost, skladnost, najdemo tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, ki kot publicistična izraza dodaja še pojma neokrnjenost in celostnost. Kot zgled prvih dveh navaja integriteto osebnosti, kot zgledih drugih dveh pa državno integriteto (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2021).

Oseba z integriteto živi in deluje v skladu z moralnimi in s pravnimi normami ter kot taka uživa spoštovanje in ugled okolice, njeno življenje pa naj bi bilo lažje, saj se vedno odloča po enakih merilih (Kaj je integriteta?, 2020). Integriteta posameznika pa je soodvisna z integriteto družbe in obratno, menita Fürst in Šipuš (2021) – družba z integriteto je tista družba, ki jo sestavljajo osebe z integriteto. Tovrstna družba deluje po moralnih in pravnih načelih in ima dobro vzpostavljen sistem za zaznavanje njihovih kršitev, s čimer zagotavlja vse pravice in varnost tako posameznikom kot organizacijam, ki v njej delujejo (Kaj je integriteta?, 2020).

Integriteta je kompleksen pojem, ki ga največkrat povezuje s področjema etike in morale, piše dr. Matej Avbelj (2011) in dodaja, da integriteta pomeni zdrav moralni značaj – značaj neokrnjenih vrlin, zlasti v odnosu do resnice in poštenja, pokončnost, poštenost in iskrenost (Avbelj, 2011).

INTEGRITETA V OSNOVNI ŠOLI

Pri oblikovanju posameznika v osebo z visoko stopnjo integritete imajo pomemben vpliv izobraževalne ustanove, sta prepričani Fürst in Šipuš (2021). Slednja navaja, da je prav izobraževalni sistem ključna institucija, prek katere je mogoče uvajati in negovati družbene norme in vrednote, ki so ključnega pomena za učinkovito preprečevanje korupcije. Poučevanje s poudarkom na etiki prispeva k večji moralni usposobljenosti mladih v primerjavi s stanjem, če takšnega usposabljanja ni (Šipuš, 2021).

Projekt, ki sta ga šolam kooperativno ponudili Komisija RS za preprečevanje korupcije in Zavod RS za šolstvo, je tako odlična priložnost za nadgradnjo etičnih in družboslovnih vsebin o integriteti po celotni vertikalni osnovne šole. Temeljna namena projekta sta namreč vezana na krepitev integritete otrok in mladih skozi vse ravni vzgojno-izobraževalnega sistema (posledično krepitev njihove družbene identitete) ter na vzpostavitev mehanizmov za razvoj vzgoje, izobraževanja in športa, ki bi bili usmerjeni v krepitve integritete udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa (Fürst in Šipuš, 2021).

BESEDILO Z ETIČNO DILEMO

Svojega sošolca, ki ni najbolj priljubljen v razredu, si povabil/-a, da se popoldan srečata v parku in se družita. Na poti do parka si srečal/-a svoje zelo priljubljene sošolce. Zaželel/-a si si, da bi se jim lahko pridružil/-a in bil/-a del njihove skupine. Povabili so te, da greš z njimi v kino. Ko si jih vprašal/-a, če lahko gre z vami tudi sošolec, s katerim se čez nekaj minut dobiš v parku, so dejali, da on ne sme iti z vami, saj ni dovolj priljubljen. Kaj boš storil/-a?

Zakon o osnovni šoli med osnovnimi cilji izobraževanja navaja več ciljev, ki brez dvoma kažejo na nujnost vpetosti pojma integritete v vzgojno-izobraževalni sistem, npr.: vzgajanje in izobraževanje učencev za trajnostni razvoj in dejavno vključevanje v demokratično družbo, razvijanje njihove zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti, vzgajanje za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije, vzgajanje za spoštovanje in sodelovanje, za sprejemanje drugačnosti in medsebojno strpnost, za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o osnovni šoli, 1996).

Dejstvo je, da je nemogoče ločiti poučevanje in učenje o vrednotah od samega izobraževanja in življenja v šoli. Integriteta je eden od temeljnih pojmov, vključenih v ključne osnovnošolske nacionalne in interne dokumente, le da je poimenovana z drugimi pojmi, kot so npr. vrednote, spoštovanje, strpnost, dolžnosti, odgovornosti, pravila, trajnostni razvoj ipd. **Vzgojno delovanje šole je neizogiben proces, ki poteka na vsaki šoli in spremlja proces izobraževanja, zato je integriteta sestavni del vzgojnega dokumenta sleherne šole, del šolske in oddelčne kulture.** Iz tega sledi, da projekt o integriteti ni novost, ki jo vpeljujemo v šolsko prakso, temveč prej opomin, da moramo pojem integritete ter njegove in z njim povezane vsebine namerno in ciljno poudarjati in aktualizirati ter učencem omogočati priložnosti, da do njih vzpostavljajo osebni in kritičen odnos.

PRIMERI DEJAVNOSTI, POVEZANIH Z INTEGRITETO NA OSNOVNI ŠOLI SELNICA OB DRAVI

V pričujočem prispevku bomo navedli nekaj primerov, kako lahko povežemo vsebine integritete s cilji iz učnih načrtov posameznih predmetov, jih vključimo v razširjeni program, projekte in druge dodatne aktivnosti šole.

ODGOVORI/TRDITVE, MED KATERIMI UČENCI IZBEREJO ENEGA

- Sošolca, s katerim se dobim v parku, bom poklical/-a po telefonu in rekel/-la, da imamo doma neki nujen opravek, zato se žal ne morem srečati z njim. Nato bom šel/-la s skupino sošolcev v kino.
- Skupini sošolcev, ki sem jih pravkar srečal/-a, bom dejal/-a, da sošolca, s katerim sem dogovorjen/-a, ne želim pustiti na cedilu, zato bom šel/-la v park in ne z njimi v kino.
- Sošolca, s katerim sem dogovorjen/-a, bom poklical/-a po telefonu in mu povedal/-a, da so me sošolci povabili v kino in se zato ne morem srečati z njim v parku.
- Drugo

PETER

Si Markov sošolec, a ne njegov prijatelj. Marko je zelo pogosto nasilen do tebe, velikokrat ti tudi vzame kakšno stvar, ki je tvoja. Danes si slučajno pri vratih učilnice za matematiko in vidiš, da je Marko našel test, ki ga boste pisali jutri – učiteljica ga je pozabila pri tiskalniku. Sam se za test nisi veliko učil in imaš občutek, da ti ne bo šlo preveč dobro.

- *Kaj boš storil?*
- *Kakšne bodo/bi lahko bile posledice tvoje odločitve?*
- *Kako se boš počutil?*
- *Katera odločitev bi bila etična in zakaj?*

ANDREJA

Za test iz matematike, ki ga pišete jutri, si se res zelo dolgo in veliko učila. Danes ti sošolec Marko pove, da je našel kopije testa, ki jih je učiteljica pustila pri tiskalniku. Test lahko pogledata že danes. Marko je tvoj najboljši prijatelj.

- *Kaj boš storila?*
- *Kakšne bodo/bi lahko bile posledice tvoje odločitve?*
- *Kako se boš počutila?*
- *Katera odločitev bi bila etična in zakaj?*

MARKO

Pri tiskalniku učiteljice za matematiko si pravkar našel kopije matematičnega testa, ki ga boste pisali jutri. Matematike se sploh nisi učil in za test nikakor nisi pripravljen. Pogledaš naokoli in v učilnici ni nikogar, ki bi te lahko videl.

- *Kaj boš storil?*
- *Kakšne bodo/bi lahko bile posledice tvoje odločitve?*
- *Kako se boš počutil?*
- *Katera odločitev bi bila etična in zakaj?*

UČITELJICA MATEMATIKE

Danes si dala natisniti kopije za jutrišnji test iz matematike. Po eni uri si se spomnila, da si pustila teste pri tiskalniku v učilnici. Šla si do tiskalnika in videla ležati teste tam. Pričelo te je skrbeti, da bi jih kdo od učencev lahko videl, a ne moreš biti sigurna, če jih je videl ali ne. Da bi morala ponovno sestaviti test in ga natisniti, bi zahtevalo veliko dela in časa, ki pa ga nimaš več.

- *Kaj boš storila?*
- *Kakšne bodo/bi lahko bile posledice tvoje odločitve?*
- *Kako se boš počutila?*
- *Katera odločitev bi bila etična in zakaj?*

HIŠNIK BORIS

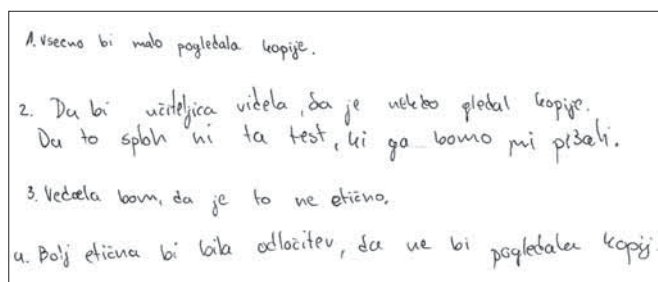
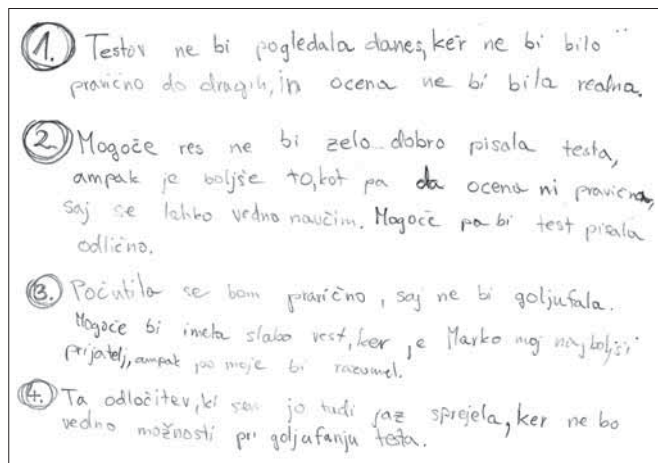
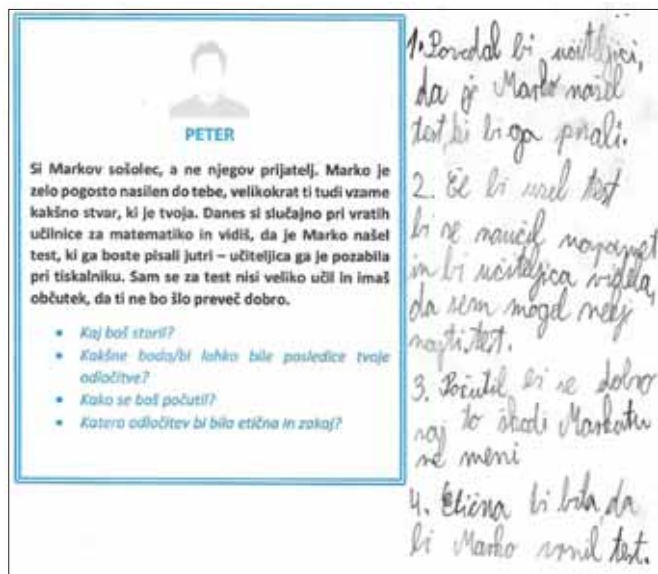
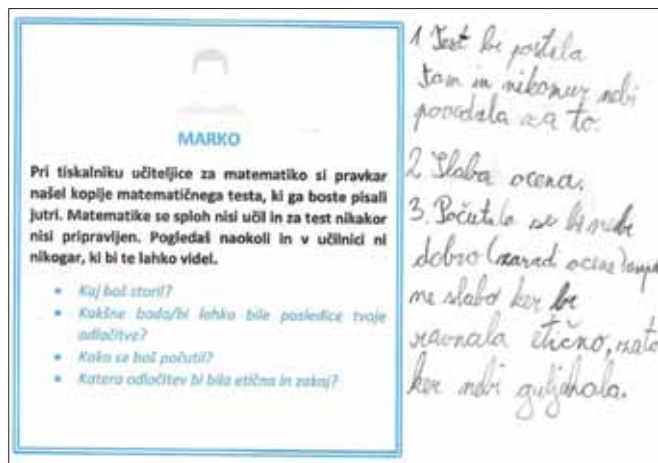
Pravkar si videl učenca Marka, da je vzel kopije matematičnega testa, ki jih je učiteljica pustila pri tiskalniku. Veš, da učenci pišejo test jutri, prav tako poznaš Marka in veš, da matematika ni njegovo dobro področje. A Marka imaš rad. Ne maraš pa učiteljice matematike, saj meniš, da je vzvišena in neprijazna.

- *Kaj boš storil?*
- *Kakšne bodo/bi lahko bile posledice tvoje odločitve?*
- *Kako se boš počutil?*
- *Katera odločitev bi bila etična in zakaj?*

► SLIKA 2: Kartice z moralnimi dilemami

Uporaba etičnih dilem pri delavnicah za nadarjene učence ter pri pouku domovinske in državljske kulture in etike

Na naši šoli vsako leto ponudimo dodatne dejavnosti za nadarjene učence, med drugimi tudi t. i. popoldan za nadarjene. Aktivnosti izvajamo strokovni delavci šole in/ali zunanji izvajalci. V naboru dejavnosti vselej ponudimo tudi delavnici kritičnega mišljenja ali filozofije za otroke, s čimer učencem omogočimo dodatno dejavnost (poleg rednega pouka in preostalih), pri kateri imajo možnost

► SLIKA 3: Izdelki učencev

razvijati svoje mišljenje oz. nadarjenost. »/.../ Današnji nadarjeni učenci so jutrišnji socialni, intelektualni, ekonomski, kulturni voditelji, zato njihovega razvoja ne gre prepustiti slučaju.« (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju, 2011, str. 331)

Glavna tema letošnje delavnice so bile etične dileme. Učiteljica sem za motivacijo izbrala t. i. metodo štirih kotov. Vsak učenec je dobil listek, na katerem je bilo zapisano besedilo z etično dilemo, ki se je končalo z vprašanjem »Kaj boš storil/-a?«. Učiteljica sem že vnaprej zapisala tri možne odgovore in odgovor »drugo« ter položila liste na različna mesta v učilnici. Učenci so prebrali besedilo na svojem listu, se nato sprehodili po učilnici in prebrali možne odgovore. Razmisliti so morali, kateri od zapisanih odgovorov se jim zdi najbolj ustrezen (bi ga tudi sami uporabili/tvorili), in se postaviti k tisti mizi, na kateri je bil izbrani odgovor. Zapis »drugo« je pomenil, da so lahko učenci sami dodali/tvorili svoj odgovor.

Sledila je diskusija o razlogih za izbiro odgovora (učenci so argumentirali svoje odločitve), o situacijah, ko se moramo v življenju odločati, a ne vemo, kaj naj izberemo (etičnih/moralnih dilemah), učiteljica pa sem vodila diskusijo tudi v smeri pomena etičnih in moralnih vrednot ter integritete za posameznika in družbo.

Nato je vsak učenec dobil eno kartico z etično dilemo. Učenci so najprej prebrali besedilo na svoji kartici in odgovorili na vprašanja pod besedilom. Dogovorili smo se za vrstni red predstavitve etične dileme in svojega razmišljanja preostalim članom skupine. Učenci so bili pozvani, da podajo svoje ali hipotetično drugačno razmišljanje o predstavljeni etični dilemi, predlagajo možnosti za izboljšavo ... Na enak način je sledila predstavitev vseh preostalih etičnih dilem in razmišljanj, iz tega pa je nastajala spontana sprotne diskusija.

Poudarek končne refleksije/evalvacije je bil na pojmu integritete in na pomenu etičnega delovanja zaradi vrednot in načel in ne zaradi posledic. Zanimivo je bilo slišati razmišljanja nadarjenih učencev skozi celotno šolsko uro. V diskusiji, ki je izhajala iz zapisanih hipotetičnih primerov, je bilo opaziti zavedanje vseh, da je prav, če deluješ etično in govoriš resnico. Na vprašanje, kako bi v enakih ali podobnih dejanskih situacijah ravnali sami, pa so bila mnenja različna. Izkazalo se je, da bi večina učencev ravnala v lastno korist (primer druženja sošolca v parku) oz. v korist sošolca (primer kartic z etičnimi dilemami) in se ne bi ozirali na posledice. Ena učenka bi ravnala po načelih in ne bi sploh razmišljala o posledicah.

Zgoraj opisano učno uro sem izvedla tudi pri pouku domovinske in državljanske kulture in etike v 7. razredu. Motivacijski del ure je bil izveden enako, učenci so prebrali etično dilemo, izbrali željeno trditev kot odgovor na vprašanje in argumentirali svoje odločitve. V nadaljevanju ure se niso razdelili v skupine, temveč je vsak od njih prejel naključno kartico, pri čemer niso vedeli, da so bile na njih zapisane različne dileme/vloge. Ko so vsi odgovorili na vprašanja, sem izbrala pet učencev, ki so imeli različna besedila, da jih preberejo na glas – tako so vsi slišali vse, učenci, ki so imeli enaka besedila, pa so se sproti dopolnjevali, se kdaj tudi ne strinjali, skupaj iskali možnosti drugačnega delovanja ipd.

Razmišljanja učencev so bila različna, v osnovi pa podobna zgoraj navedenim razmišljanjem nadarjenih učencev. Večina učencev je želela s svojimi odgovori ugajati učiteljici oz. sistemu, ki pričakuje poštenost in pravičnost. Vendar pa so bili med učenci tudi takšni, ki so iskreno povedali, da bi ravnali v svojo korist oz. tako da bi zaščitili sošolca, čeprav bi se pri tem že vnaprej zavedali njegovega in svojega napačnega ravnanja in posledic; še vedno pa bi obstajala verjetnost, da posledic sploh ne bi bilo.

OBELEŽITEV UNESCOVEGA SVETOVNEGA DNE FILOZOFIJE Z DELAVNICAMI O INTEGRITETI

V okviru svetovnega dne filozofije smo načrtovali in izvedli tri delavnice, in sicer za učence 2., 4. in 9. razreda, ki obiskujejo izbirni predmet *Jaz in drugi* s področja filozofije za otroke. Delavnice so potekle v sodelovanju s študenti filozofije Filozofske fakultete Maribor, ki tudi sicer med šolskim letom pridobivajo praktične izkušnje pri pouku filozofije za otroke na naši šoli. Učenci so tudi na teh delavnicah kritično, skrbno in kreativno razmišljali o moralnih dilemah, pred katere smo ljudje velikokrat postavljeni. Samostojno in sodelovalno so raziskovali, kaj je prav in kaj ne in ali je odgovor na to vprašanje vezan na načela človeka ali samo na posledice nekega njegovega dejanja/dogodka/situacije. Usmerjeni so bili v razmišljanje o tem, ali in kdaj so lahko okoliščine tiste, ki upravičujejo našo odločitev/izbiro. Metodika dela v delavnicah je bila prilagojena starostnim stopnjam učencev.

V 2. razredu smo za namen izvedbe delavnice združili vsebine knjižničnih informacijskih znanj in spoznavanja okolja. Učenci med šolskim letom velikokrat obišejo knjižnico, kjer izvajamo raznolike učne ure (pravljicne ure, učne ure v okviru bralnih projektov, ure za pridobivanje knjižničnih informacijskih znanj, obeležitev posebnih šolskih ali nacionalnih dogodkov itd.). Od 1. do 3. razreda je medpredmetno sodelovanje knjižnice največkrat povezano s predmetoma slovenščina in spoznavanje okolja. Spoznavanje okolja je predmet, pri katerem so vsebine pojma integritete sicer zapisane posredno, a jih ni moč spregledati.

Učni načrt za ta predmet namreč že med splošnimi cilji piše, da »predmet spoznavanje okolja spodbuja vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, saj primerno vključuje medsebojno povezana okoljska, gospodarska in družbena vprašanja« (Učni načrt. Spoznavanje okolja, 2011: 4). Po določenih učnega načrta bi moral biti pouk organiziran na način razvijanja kritičnega, kreativnega in raziskovalnega znanja učencev – slednji naj bi vsebine/znanje primerjali, razvrščali, urejali, napovedovali, sklepali ..., ob tem pa razvijali občutljivost za dogajanja v okolju in zavedanje o pomembnosti človekovega premišljenega ravnanja tako v medosebnih kot družbenih odnosih, o strpnosti do drugačnih in pomenu načela enakosti med spoloma (socialne in državljanske kompetence) (Učni načrt. Spoznavanje okolja, 2011: 5). Menimo, da če je/bi bil pouk spoznavanja okolja v 1.–3. razredu zasnovan na način dialoga in raziskovanja družbenih vprašanj, je/bi bila to idealna priložnost (po našem mnenju tudi nuja) za razvijanje odgovornosti otrok za vzpostavljane osebnega in kritičnega odnosa do le-teh.

Začetek ure naše delavnice je bil vezan na dogodek, opis katerega sem prebrala knjižničarka. Pred branjem je vsak učenec dobil v roke tri lističe – rdečega, zelenega in rumenega, knjižničarka pa sem podala tudi navodilo – prebrano besedilo se bo končalo z vprašanjem *„Kaj boš storil/-a?“*, po branju besedila bodo predstavljeni trije možni odgovori; v primeru da se bodo učenci strinjali s prvim odgovorom, dvignejo rdeči listek, če se bodo strinjali z drugim prebranim odgovorom, dvignejo zeleni listek, rumeni listek pa dvignejo v primeru, če bodo imeli na vprašanje svoj odgovor.

Sledila je diskusija, ki sem jo moderirala knjižničarka, učenci pa so v njej predstavili in argumentirali, zakaj so se odločili za izbrani odgovor. Med 14-imi učenci, ki so bili prisotni, so štirje fantje izbrali rdeči odgovor – *„Pretvarjal se bom, da nisem ničesar videl“*. Njihovi argumenti so se nanašali samo na osebno korist – prijatelja ne bi zatožili zato, da bi lahko kasneje z njim pojedli čokolado. Učenci, ki so izbrali zeleni odgovor, so menili, da je prav, če govorimo resnico, in narobe, če krademo. Bili so trdno prepričani, da bi sami gotovo tako ravnali.

BESEDILO Z ETIČNO DILEMO

Tvoj prijatelj je v trgovini ukradel čokolado. Vse si videl/-a, ne moreš pa se odločiti, ali bi povedal/-a prodajalcu, da je prijatelj ukradel čokolado, ali bi bil/-a raje tiho in se pretvarjal/-a, da nisi ničesar videl/-a. Kaj boš storil/-a?

ODGOVORI

- Pretvarjal/-a sem bom, da nisem ničesar videl/-a.
- Prodajalcu bom povedal/-a, da je moj prijatelj ukradel čokolado.
- Drugo.

Naslednja naloga se je nanašala na razmišljanje učencev o posledicah odločitve *„Prodajalcu bom povedal/-a, da je moj prijatelj ukradel čokolado.“* Na dve strani učilnice sem položila po en žalosten in en vesel obrazek. Učencem sem naročila, naj se postavijo k tistemu obrazku, ki po njihovem mnenju izraža posledice, ki bi se zgodile, če bi v zgornjem primeru govorili resnico – vesel obraz = pozitivne posledice, žalosten obraz = negativne posledice. Potem ko so učenci sprejeli svoje odločitve in se postavili k izbranemu obrazku, so bili pozvani, da pojasnijo odločitve. Učence sem tudi spodbudila, da lahko v primeru, če jih argumenti

sošolcev prepričajo, zamenjajo stran oz. pristopijo k drugemu obrazku. Zanimivo je bilo, da so isti štirje učenci, ki so prej izbrali rdeči odgovor, tokrat izbrali negativne posledice govorjenja resnice. Še bolj zanimivo pa je bilo, da si je eden od njih med pojasnjevanjem druge skupine res premislil in zamenjal stran – pristopil je k veselemu obrazku. Dejal je, da ima sošolka prav, da ne smemo lagati in da bi bila tudi mama vesela, če bi povedal po pravici. Preostali trije učenci so vztrajali do konca, pri čemer so svojo odločitev pojasnjevali podobno kot prej – to, da lahko poješ čokolado, ne more biti negativno.

Po tej dejavnosti sem prebrala zgodbo pisateljice Anje Štefan *Robček*, katere glavne teme so laganje, kraja in pravica. Po branju so imeli učenci čas za izražanje mnenj in vtisov o slišnem, pozvani pa so bili tudi, da poiščejo podobnosti in razlike med primerom kraje čokolade in kraje robčka. Nato je vsak učenec dobil učni list, ki so ga morali najprej rešiti individualno. V levem stolpcu lista so bila zapisana vprašanja, v desnem stolpcu pa dva obrazka – žalosten in vesel. Učenci so pri vsakem vprašanju pobarvali enega od obrazkov – katerega, je bilo odvisno od tega, ali so želeli na vprašanje odgovoriti z DA (vesel) ali z NE (žalosten). Ker so bili pri učni uri prisotni tudi študenti za filozofijo in devetošolci, ki v tem šolskem letu obiskujejo izbirni predmet *Jaz in drugi* (filozofija za otroke), je sledilo medgeneracijsko učenje. Študenti in devetošolci so pristopili vsak k enemu drugošolcu in z njim opravili diskusijo o izbiri odgovora. Drugošolci so pojasnjevali svoje odgovore, študenti in devetošolci so s podvprašanji in primeri vodili in spodbujali njihovo razmišljanje.

Zadnja naloga v tej učni uri je bila skupinska refleksija/evalvacija. Z učenci sem ponovno sedla v krog in vodila pogovor v smeri načel in posledic nekega dejanja. Učenci so razmišljali, kaj je prav, kaj ne in zakaj, kaj vse vpliva na naše odločitve in

► SLIKI 4 IN 5: Delavnica integritete v 2. razredu (Šolski arhiv)

kakšne so lahko posledice le-teh. Učenci 2. razreda so bili brez dvoma celotno šolsko uro aktivni udeleženci pouka, nad njihovim razmišljanjem pa smo bili navdušeni tako njihova učiteljica in jaz, kot devetošolci in študenti. Slednji so med drugim dejali, da so dobili vpogled v to, kako je mogoče že z najmlajšimi učenci razvijati elemente filozofskega mišljenja (te izkušnje do takrat niso imeli) in katere metode se npr. da uporabiti pri tem. Devetošolci so povedali, da jih je presenetilo razmišljanje drugošolcev, ki je bilo na trenutke povsem primerljivo z njihovim, kot glavno razliko med njimi pa so navedli, da drugošolci niso bili zmožni tako dolgo sedeti pri miru in se pogovarjati ter da je bilo pri tej uri več različnih dejavnosti kot pri njihovih urah.

Podobno kot drugo- so tudi četrtošolci v delavnici razmišljali o govorjenju resnice kot vrednoti in o okoliščinah, ki lahko ali pa ne vplivajo nanjo. Učno uro smo izvedli pri pouku družbe – predmeta, katerega poudarek je na spoznavanju

razmerja med posameznikom, družbo in naravnim okoljem. Kot opredeljujejo splošni cilji učnega načrta za ta predmet, učenci razvijajo stališča in vrednote v okviru okoljske, državljanske in domovinske vzgoje ter vzgoje za demokracijo in človekove pravice spoznavne, emocionalne, socialne sposobnosti ter spretnosti (logično in kritično mišljenje, ustvarjalnost, učinkovite strategije za reševanje vprašanj itd.) in strategije vseživljenjskega učenja (socialne in državljanske kompetence itd.) (Učni načrt. Družba, 2011: 5).

Na začetku učne ure so učenci razmišljali o isti moralni vrednoti kot drugošolci, vendar sem za izbiro odgovorov uporabila metodo štirih kotov. Prav vsi so na vprašanje, kaj bi storili, izbrali odgovor, da bi govorili resnico, saj je to/tako prav. Pri argumentiranju odločitev so bili precej zadržani, zdelo se je, kot da ne vedo, kaj smejo reči in česa ne – kaj je od njih pričakovano. Če jih primerjamo z odzivi drugošolcev, smo opazili, da so njihovi odzivi preiščeni

	😊 = DA	☹ = NE
ALI JE PRAV, DA SE ZLAŽEMO, DA BI TAKO ZAŠČITILI PRIJATELJA?	😊	☹
ALI JE KRASTI NAROBE ZATO, KER SMO LAHKO KAZNOVANI?	😊	☹
ALI BI BILO V REDU, ČE BI UKRADLI NEKAJ NEKOMU, KAR SPLOH NE BI POGREŠAL?	😊	☹
ALI BI BILO ŠE VEDNO NAROBE KRASTI, ČE BI TO POČELI VSI?	😊	☹

► SLIKI 6 IN 7: Primer učnega lista in medgeneracijsko sodelovanje (šolski arhiv)

in ne toliko spontani, da že razmišljajo o morebitnih posledicah svojih odgovorov.

Nato sem jim prebrala zgodbo *Nož*, v kateri je deček Karel ukradel nož v trgovini. Prepričan je bil, da s tem, ko je kradel, ni nič narobe, saj ga pri dejanju niso zasačili, in menil je, da je včasih treba preprosto lagati, zato da se zavaruješ. A njegov prijatelj mu je odslikal drugo plat razmišljanja: »Ne strinjam se s tem, kar praviš,« je rekel Rafael, »Kakšna razlika pa je, ali te ujamejo ali ne? Gre za to, kar si storil – nož si ukradel! Sam ne bi nikoli česa ukradel, tudi če bi bil prepričan, da ne bom kaznovan, saj je kraja zame nekaj, kar ni prav. In mislim, da tudi ne bi hotel imeti za prijatelja nekoga, ki krade.«

Učenci so bili pozvani, da presodijo, kakšne bi bile po njihovem mnenju posledice Karlovega dejanja, in po presoji stopijo k veselemu (pozitivne posledice) ali žalostnemu obrazku (negativne posledice). Zanimivo je bilo, da je samo en učenec izbral pozitivne posledice, pri čemer svoje odločitve ni znal argumentirati. Preostali so bili mnenja, da so posledice negativne, saj bi Karel lahko dobil kazen, šel bi v zapor, njegova starša bi bila huda ali žalostna, prodajalec v trgovini bi lahko izgubil službo ipd. V nadaljevanju so učenci zavzemali še stališča o kraji in laganju na učnem listu (enakem, kot so ga imeli drugošolci) in svoje odločitve prediskutirali v paru s študenti in devetošolci. Izpostavila bi stališče učenca, ki je dejal, da bi bil pripravljen lagati v primeru, ko bi moral zaščititi prijatelja, saj ne bi želel, da bi bil prijatelj kaznovan ali da bi sam z govorjenjem resnice zapravljal njuno prijateljstvo. V primeru ko bi moral z laganjem zaščititi sebe, pa se mu to ne bi zdelo upravičeno in bi bil pripravljen sprejeti posledice.

FILOZOFIJA ZA OTROKE KOT PRILOŽNOST ZA UVAJANJE IN NEGOVANJE INTEGRITETE

Integriteta in z njo povezani pojmi so vsebinska stalnica pouka filozofije za otroke (FzO), ki se v osnovni šoli ponuja kot izbirni predmet za učence 7.–9. razreda (kritično mišljenje – 7. razred, etična raziskovanja – 8. razred, jaz in drugi – 9. razred), interesna ali druga dodatna dejavnost oz. se elementi programa vnašajo v ure pouka obveznih predmetov.

Začetnik programa, ameriški filozof Matthew Lipman, je namreč zasnoval program prav iz prepričanja, da je potrebna radikalna sprememba šolstva. Trdil je, da potrebujemo ljudi, ki bodo znali bolje »misлити« svet in svoj položaj v njem, zato je treba že otroke naučiti samostojnega in kritičnega mišljenja, da bi lahko prispevali k transformaciji družbe in spreminjali svet na bolje (Šimenc, 2018). Eden od ciljev FzO je razvijanje posameznih elementov filozofskega razmišljanja, ki naj bi učencem omogočili samostojno filozofsko refleksijo notranjega in zunanjega sveta, vednosti, izkustva, prepričanj, okolja, delovanja, vrednot itn. (Kotnik, 1996). Metodika dela pri FzO se od klasičnega pouka razlikuje v premiku aktivnosti od učitelja k učencu/-ki, še bolj pa od učitelja in učenca/-ke k skupnosti raziskovanja. Poudarja skupinsko in ne individualno mišljenje, javnost in ne zasebnost, delovanje in ne pasivnost (Šimenc, 2016).

Navedli bomo le eno od učnih ur pri pouku FzO. Glede na to, da smo že v zgornjih vrsticah predstavili dejavnosti svetovnega dneva filozofije na naši šoli, je smiselno, da predstavimo tudi dejavnost FzO, ki je potekala na ta dan. Drugi razlog omenjene predstavitve je v prikazu, da je (in

► SLIKA 8: Delavnica na temo integritete v 4. razredu (šolski arhiv)

kako) mogoče isto temo obravnavati z različno starimi učenci (2., 4. in 9. razred), in osvetliti, kakšna so opažanja/refleksija.

Izhodišče učne ure pri pouku FzO v 9. razredu je bila zgodba *Nož*, o kateri smo govorili že v zgornjem poglavju prispevka. Ker gre pri FzO za t. i. skupnost raziskovanja, učenci vselej preberejo zgodbo skupaj na glas, pri čemer vsak od njih glede na predhodni dogovor prebere določen del/odstavek zgodbe; branje poteka v smeri urnega kazalca glede na to, kako učenci sedijo. Po branju imajo učenci čas za izražanje vtisov o prebranem, sledi zapis vprašanj, ki so se jim pojavila ob/po branju. Tokratno uro so vodili študenti, ki so učencem naročili, da po branju tvorijo vprašanja v manjših skupinah; navodilo je bilo, da zapišejo najmanj tri. Skupine učencev so nato izmenjale liste z vprašanji in vsaka skupina je izmed zapisanih izbrala enega, o katerem bi želeli, da v nadaljevanju ure poteka diskusija. Izbira vprašanja znotraj skupine je zahtevala argumentirano diskusijo, prilagajanje, sprejetje odločitve.

Izboru vprašanj v manjših skupinah je sledil še izbor enega vprašanja za skupinsko diskusijo. Študenti so kot navodilo za izbor vprašanja predlagali dvig rok pri želenem vprašanju, pri čemer so morali imeti učenci zaprte oči, da izbira drugih ne bi vplivala na lastno. Kot zanimivost navajamo vprašanja, ki so jih tvorili učenci:

- Ali je krasti narobe?
- Ali so zakoni zato, da jih kršimo?
- Ali je prav, da bi Peter govoril resnico o kraji noža?
- Ali lahko zaupamo prijatelju?
- Ali je kraja vedno nekaj slabega?
- Ali je možno kršiti zakone brez posledic?
- Ali je prav, če kršimo zakone?

- Ali nam vest zapoveduje, naj ne krademo?
- Zakaj kraja ni upravičena?
- Ali je še vedno kraja, če stvar vrnemo?
- Ali je prijatelj nekdo, ki mu lahko popolnoma zaupamo?

Za skupinsko diskusijo je bilo izbrano vprašanje: „Ali je kraja vedno nekaj slabega?“, v diskusiji pa so se učenci večkrat dotaknili tudi drugih zapisanih vprašanj.

Strinjali so se, da je kraja dejanje, ki ga moramo označiti za napačno. Menili so, da je napačno/neetično samo dejanje in da je vrednotenje le-tega neodvisno od posledic – tudi če za krajo nismo kaznovani, ostane dejstvo, da smo kradli; gre za načela, pravila, zakone in ne za posledice.

POUK DOMOVINSKE IN DRŽAVLJANSKE KULTURE IN ETIKE (DKE) KOT SESTAVNI DEL RAZVIJANJA INTEGRITETE

Učni načrt DKE med splošno opredelitvijo predmeta določa, da predmet pri učencih spodbuja razvoj naslednjih veščin: presoja družbenih in etičnih dilem in vprašanj, komuniciranje in argumentiranje v kontekstu demokratičnega javnega prostora, obveščeno, kritično, konstruktivno in angažirano družbeno delovanje, vseživljenjsko izobraževanje (Učni načrt. Državljska in domovinska kultura in etika, 2011). Namen tega predmeta je pripraviti učence na vlogo aktivnih državljanov, s čimer bodo prispevali k razvoju in blaginji družbe, v kateri živijo. Predmet tako narekuje in hkrati ponuja številne možnosti za izvajanje dejavnosti s področja integritete – tako pomena individualne integritete učencev kot integritete ožje in širše družbe.

Preberite spodaj navedene situacije in o razmislite o njih z vidika posledic – kakšne bi bile po vašem mnenju posledice posameznega dejanja (pozitivne ali negativne).

DEJANJE	POSLEDICE +/-	UTEMELJITEV (zakaj je posledica + oz. -)
Sosed sem pomagal/-a prinesiti nakup iz trgovine do stanovanja.	+	ker si prijazen, hvala čisto bi
Moji najboljši prijatelji sem izdelal/-a čestitko za rojstni dan.	+	vedela bi da mi je mar
S svojim najboljšim prijateljem sem se dogovoril/-a, da mu bom pomagal/-a pri prepisovanju (goljufanju) med preizkusom matematike.	-	če goljufarji lahko dobijo spomin in slabo oceno
Sošolec me je danes poklical.	+	lahko ti je nekaj vprašal
Pojedel/-a sem banano in olupek odvrget/-a na šolsko dvorišče.	-	lahko se lahko komu spodrina
V moji soseski sem videl/-a sem enega od otrok, ki je porinil drugega, ki ga ne poznam, in sem odšel/-a.	-	lahko bi moral povedati vzgojiteljici, ker
Mami sem dejal, da je učitelj pohvalil moje umetniško delo.	+	da bi vedela da sem pridil
Danes zjutraj nisem odzdravil/-a soseda.	-	lahko je odadaviti, nara

► SLIKA 8: Izdelek učenca – učni list

Primer dejavnosti učne ure iz vsebinskega sklopa *Posameznik, skupnost, država*, katerega cilji so bili vezani na to, da učenci ozavešajo vlogo etičnih načel in vrednot v delovanju posameznika in skupnosti ter se navajajo na pravila etične in konstruktivne komunikacije:

Na začetku ure so morali individualno razmišljati o hipotetičnih situacijah z vidika posledic. Situacije so bile navedene na učnem listu, sami pa so morali ob vsaki situaciji zapisati, kakšne bi lahko bile posledice, ter svojo odločitev pisno utemeljiti. Ko so opravili nalogo, sem jih učiteljica razdelila v pare – učenca sta morala drug drugemu predstaviti lasten razmislek o posledicah posameznih dejanj (vrsto posledice in utemeljitev izbire) in ob tem razviti diskusijo. Sledila je skupinska diskusija, v kateri so morali učenci predlagati alternativne rešitve, v katerih liki ravnavo pravilno, da se izognejo negativnim posledicam, jaz pa sem jih zapisovala na tablo. Tabelski zapis je služil kot izhodišče za zaključno diskusijo/refleksijo, katere ključno vprašanje, ki sem ga postavila, je bilo: »Ali je prav, da ravnamo prav samo zato, da bi se izognili negativnim posledicam svojega ravnanja?«

SKLEP

V prispevku smo navedli nekaj konkretnih primerov izvedbe učnih ur z vsebinami, ki se nanašajo na integriteto, na Osnovni šoli Selnica ob Dravi ter primere ponazorili s slikovnim gradivom in kratko refleksijo. Predstavili smo nekaj konkretnih splošnih določil iz učnih načrtov izbranih predmetov (spoznavanje okolja 1.–3. razred, družba 4.–5. razred, domovinska in državljanska kultura in etika 7.–8. razred ter izbirni predmet filozofija za otroke 7.–9. razred), ki se nanašajo na razvijanje integritete ter z njo povezanih

pojmov in vrednot. Z navedenim smo želeli prikazati, da je integriteta sestavni del učnih načrtov za osnovno šolo in da ji učitelji moramo nameniti posebno pozornost v izobraževanju otrok – da se da in da je potrebno.

Izrazili smo prepričanje, da integriteta ni povezana le z izobraževanjem, temveč je tudi sestavni del življenja vsake šole, del šolske in razredne kulture in vzgojnih dokumentov šole. Izpeljali smo sklep, da projekt o integriteti ni novost, ki jo vpeljujemo v šolsko prakso, temveč prej opomin strokovnim delavcem, da moramo pojem integritete ter njegove in z njim povezane vsebine namerno in ciljno poudarjati in aktualizirati – tudi ali pa predvsem na način, da dajemo vsem (tudi že najmlajšim) učencem čim več možnosti za dialog in sodelovalno mišljenje, razvijanje kritičnega mišljenja in osebnega odnosa do te tematike, priložnosti za razvijanje skrbnostnega mišljenja, v okviru katerega se bodo zavedali pomembnih drugih v svoji bližnji ali daljni okolici, kreativnega mišljenja, ko bodo načrtovali različne oblike aktivnega državljanstva ipd.

Ocenjujemo, da je v osnovni šoli najmanj poznan sam pojem integritete. A bolj pomembno od tega, da učenci poznajo pojem integritete, se nam zdi, da postanejo takšne osebe – aktivni državljani, ki bodo razmišljali samostojno in kritično, delovali etično ter jim bo mar za dobrobit ožje in širše družbe. Pomembno, da skozi izobraževanje razvijajo sposobnost empatije, sposobnost razumevanja ali vsaj sprejemanja drugačnih mnenj, razvijanja lastnih etičnih vrednot in kritičnega mišljenja ter zavest in sposobnost, da si bodo želeli in sooblikovali prav takšno družbo.

»Cilj izobraževanja ne bi smel biti osredotočanje na pridobivanje vednosti ali proces socializacije v obstoječi red, temveč to, da posameznik govori s svojim glasom in prinese nekaj novega v svet.« (Šimenc, 2016: 67)

VIRI IN LITERATURA

Avbelj, M. (2011). *Kaj je integriteta?* Dostopno na: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/62841>.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS. (2011). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/09/Bela-knjiga-o-vzgoji-in-izobra%C5%BEEvanju-v-RS-2011.pdf>.

Camhy, D. (2021). *Teaching Thinking – Philosophical Inquiry in the Classroom*. Spletno predavanje, 8. 4. 2021.

Fürst, B., Šipuš, K. (2021). *Pilotni projekt Krepitev integritete učencev v osnovni šoli*. Prvo delovno srečanje z učitelji – 15. 9. 2021. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo in Komisija za preprečevanje korupcije.

Kaj je integriteta? (2020). Dostopno na: <https://www.kpk-rs.si/delo-komisije/instituti/integriteta/>.

Kotnik, R. (1996). Učiti filozofijo ali učiti filozofirati. V: *Filozofija v šoli: prispevki k didaktiki filozofije*. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Str. 5–20.

Mackesy, C. (2020). *Fant, krt, lisica in konj*. Tržič, Učila International.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2021). Dostopno na: <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/3547770/integriteta?View=1&Query=integriteta>.

Solving ethical dilemmas. (2021). Dostopno na: https://www.unodc.org/documents/e4j/FunCorner/ZorLessonPlans/Zorbs_Solving_ethical_dilemmas.pdf.

Šimenc, M. (1996). Mesto vednosti v gimnazijskem pouku filozofije. V: *Filozofija v šoli: prispevki k didaktiki filozofije*. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Str. 21–30.

Šimenc, M. (2016). *Nove prakse filozofije*. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.

Šipuš, K. (2021). *Integriteta učitelja in učenca*. Delovno srečanje s člani šolskih projektih timov. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika [Elektronski vir]. (2011). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.

Učni načrt. Program osnovna šola. Družba [Elektronski vir] (2011). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja [Elektronski vir] (2011). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.

Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (2010). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5523>.

Zakon o osnovni šoli (1996). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>.